

โปรแกรมพุทธจิตวิทยาการเรียนรู้
ด้วยจิตภายในเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง
ของเด็กปฐมวัย

**Buddhist Psychology Program of Inner Mind
for Self-Directed Learning in Early Childhood**

อันธิกา ภูวภิรมย์ขวัญ
Unthika PUVAPIROMQUAN

อนุบาลช้างเผือก
Changphueak Kindergarten

ตอบรับบทความ (Received) : 4 ก.ย. 2567

รับบทความตีพิมพ์ (Accepted) : 22 ม.ค. 2568

เริ่มแก้ไขบทความ (Revised) : 9 ต.ค. 2567

เผยแพร่ออนไลน์ (Available Online) : 12 ก.พ. 2568

โปรแกรมพุทธจิตวิทยาการเรียนรู้ด้วยจิตภายใน เพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย

อณิกา ภาวภิรมย์ขวัญ

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed methods) มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดพุทธจิตวิทยาการเรียนรู้ด้วยจิตภายในเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย 2) พัฒนาโปรแกรมพุทธจิตวิทยาการเรียนรู้ด้วยจิตภายในเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย และ 3) นำเสนอประสิทธิผลของโปรแกรมพุทธจิตวิทยาการเรียนรู้ด้วยจิตภายในเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 18 รูป/คน เลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) กลุ่มตัวอย่างเลือกแบบสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จากนักเรียนอนุบาลช้างเผือกที่สมัครใจเข้าร่วมทดลอง กำหนดตัวอย่างโดยใช้โปรแกรม G*Power ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน กลุ่มทดลอง 15 คน กลุ่มควบคุม 15 คน

ผลการวิจัยพบว่า 1) แนวคิดพุทธจิตวิทยาการเรียนรู้ด้วยจิตภายในเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย หมายถึง การที่เด็กปฐมวัยสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองได้ถึงขีดสูงสุดศักยภาพ ซึ่งเกิดจากการนำจิตวิทยาตามหลักการแนวคิด “การเรียนรู้ด้วยตนเอง” ของ Peter Grey และ “กระบวนการพัฒนาเด็กในฐานะปัจเจก” ของ Carl Jung และ Michael Fordham และได้บูรณาการหลักพุทธธรรม อิทธิบาท 4 ฉันทะสมาธิ (ความพอใจในสิ่งที่ทำ), วิริยะสมาธิ (ความพากเพียร), จิตตะสมาธิ (ความใส่ใจ) และวิมังสาสมาธิ (การพิจารณา) เพื่อพัฒนา

กระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองไปสู่เป้าหมายด้วยสติและสมาธิ ใช้หลักกัลยาณมิตรธรรม 7 เน้นสร้างสภาพแวดล้อมเชิงบวก ผู้ใหญ่เป็นแม่แบบ และสนับสนุนการเรียนรู้ร่วมกัน 2) ผลจากการพัฒนาโปรแกรมพุทธจิตวิทยาการเรียนรู้ด้วยจิตภายในเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย ได้กิจกรรมจำนวน 30 กิจกรรม โดยจัดกลุ่มประเภทตามหลักการ 6 กิจกรรมหลักของหลักสูตรปฐมวัย ปี พ.ศ. 2560 แล้วนำมาจัดหมวดหมู่และการลำดับกิจกรรม 3) ผลของโปรแกรมพุทธจิตวิทยาการเรียนรู้ด้วยจิตภายในเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย ก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรม พบว่า (1) ผลการทดลองชี้ว่า โปรแกรมช่วยเพิ่มพูนการเรียนรู้ด้วยตนเองได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (2) การเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย กลุ่มทดลอง หลังการทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ 3) การเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย กลุ่มทดลอง หลังการทดลอง สูงกว่า กลุ่มทดลองระยะติดตามผล 1 เดือน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ข้อค้นพบ คือ ภาวนา 4 การพัฒนาผัสสะทางกาย และการก้าวข้ามขีดจำกัด โปรแกรมนี้จึงเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาเด็กปฐมวัยแบบองค์รวมให้เรียนรู้ด้วยตนเองได้จากแรงขับเคลื่อนจิตภายในสู่การรักการเรียนรู้ตลอดชีวิต

คำสำคัญ: โปรแกรมพุทธจิตวิทยา การเรียนรู้ด้วยจิตภายใน
การเรียนรู้ด้วยตนเอง เด็กปฐมวัย

Buddhist Psychology Program of Inner Mind for Self-Directed Learning in Early Childhood

Unthika PUVAPIROMQUAN

Abstract

This research employs mixed methods to: 1) study the principles and concepts of Inner Mind for Self-Directed Learning in Early Childhood, 2) develop a Buddhist Psychology Program for self-directed learning in early childhood, and 3) Presenting the effectiveness of Buddhist Psychology Program for self-directed learning in early childhood. Qualitative data were collected through in-depth interviews with 18 key informants selected using purposive sampling. A sample of 30 kindergarten students was selected from Changphueak Kindergarten, which was then divided into an experimental group of 15 and a control group of 15, as determined by using G*Power program. Data were analyzed using percentages, means, standard deviations (S.D), and paired sample t-test (independent t-test).

The results were as follows: 1) This approach emphasizes self-directed learning, respects children as individuals, encourages reflection, and positions adults as archetypal figures who provide a positive environment. Furthermore, the path of accomplishment is based on the four foundations of mental power in Buddhism (Satara Iddhipada), namely Chanda, Viriya,

Citta, and Vimansa- which serve as driving forces for each child's self-directed learning process and imitation. The seven principles of Kalyanamitra Dhamma are used to create an environment conducive to collaborative learning. 2) The development of the Buddhist psychology program for self-directed learning in early childhood resulted in 30 activities adapted from prior experiences and co-designed with children. These activities were categorized into six main types based on a 2017 early childhood program. 3) The effects of Buddhist Psychology Program of Inner Mind for Self-Directed Learning in Early Childhood, assessed before and after program participation were as follows: Firstly, self-directed learning of the experimental group of early childhood increased significantly after the experiment compared to before, with a statistically significant difference at the .01 level. Secondly, the self-directed learning of the experimental group of early childhood was higher than the control group after the experiment, with a statistically significant difference at the .01 level. Thirdly, comparing the average scores of overall self-directed learning of the experimental group of early childhood in three phases: pre-experiment, post-experiment, and one-month follow-up, it was found that the post-experiment phase was significantly higher than the one-month follow-up phase at the .01 level. A new finding is the development of mind according to Bhavana 4, developing the senses of body and self-transcendence. Therefore, this program is thus a highly effective approach to cultivating self-directed learning in early childhood, driven by internal motivation and leading to a lifelong passion for learning.

Keywords: Buddhist Psychology Program, Inner Mind, Self-Directed Learning, Early Childhood

1. บทนำ

จากความเป็นจริงของรัฐบาลที่ต้องใช้มาตรการปิดเมือง (Lockdown) เพื่อควบคุมและป้องกันการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ในช่วงปี 2563-2564 ทำให้ต้องปิดสถานศึกษา เด็กไม่สามารถไปเรียนได้ตามปกติต้องอยู่กับครอบครัว ส่งผลให้พ่อแม่ผู้ปกครองที่ตกอยู่ในภาวะตึงเครียดจากปัญหาเศรษฐกิจ สังคม และความกังวลต่อโรคระบาด ไม่พร้อมที่จะดูแลลูกหลานได้อย่างมีคุณภาพ รวมทั้งในสถานการณ์การเรียนการสอนต้องเปลี่ยนเป็นแบบออนไลน์ในเวลาไม่น้อยกว่า 2 ปี ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ของเด็ก ที่งานวิจัยชี้ว่าพัฒนาเพียง 10% เท่านั้น ส่งผลให้พัฒนาการของเด็กปฐมวัยส่วนใหญ่หยุดชะงัก เกิดภาวะการเรียนรู้ถดถอย (Learning Loss) ซึ่งหากไม่สามารถแก้ปัญหการถดถอยตั้งแต่ปฐมวัยได้ จะส่งผลกระทบยาว กระทบต่อคุณภาพพลเมือง และสภาพเศรษฐกิจสังคมของประเทศในอนาคต¹

มาตรการปิดเมือง (Lockdown) ยาวนานกว่า 2 ปี ได้สร้างสภาวะแวดล้อมทางลบที่ส่งผลกระทบรุนแรงเพิ่มขึ้นต่อการพัฒนาการเติบโตของเด็กปฐมวัยทุกด้านในภาพรวม สถาบันพัฒนาอนามัยเด็กแห่งชาติ กระทรวงสาธารณสุขพบว่า ร้อยละ 25 ของเด็กปฐมวัยในช่วงโควิดมีพัฒนาการไม่สมวัย ด้านที่ไม่สมวัยมากที่สุด คือ ด้านการใช้ภาษา (Expressive Language - EL) ร้อยละ 75.2 พัฒนาการด้านการเข้าใจภาษา (Receptive Language - RL) ร้อยละ 60.1 และด้านกล้ามเนื้อมัดเล็ก (Fine Motor) และสติปัญญา ร้อยละ 47²

¹ คณะอนุกรรมการด้านสื่อสารเพื่อการพัฒนาเด็กปฐมวัย ภายใต้คณะกรรมการนโยบายการพัฒนาเด็กปฐมวัย, “ฟื้นฟูพัฒนาการเด็กปฐมวัย “3 เร่ง 3 ลด 3 เพิ่ม” ทางรอดประเทศไทย,” สำนักงานกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์, 20 มีนาคม 2566, <https://ecd-covidrecovery.rlg-ef.com/download/ฟื้นฟูพัฒนาการเด็กปฐมวัย/>, 1.

² กองบรรณาธิการ, “ดาวนโหลดเอกสารวิชาการ การพัฒนาองค์ความรู้เพื่อส่งเสริมและฟื้นฟูพัฒนาการของเด็กปฐมวัยหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัส

พบว่า เด็กปฐมวัยใช้มือถือกว่าร้อยละ 70 ส่งผลให้เด็กขาดการเล่นกลางแจ้ง เป็นโรคขาดธรรมชาติ NDD (Nature Deficit Disorder) กลายเป็นเด็กรุ่นในร่ม (Indoor generation)³ สถิติปัญหาเด็กปฐมวัยไทยที่เกิดขึ้นต่อเนื่องมาเป็นเวลานานกว่า 20 ปี ยังไม่สามารถแก้ไขได้ มีพัฒนาการล่าช้าร้อยละ 23 โดยล่าช้าสุดในด้านภาษา รองลงมา คือ ด้านกล้ามเนื้อมัดเล็กและสติปัญญา⁴

ซึ่งศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วสี และ ศาสตราจารย์ นายแพทย์ วิจารณ์ พานิช ระบุถึง Learning Loss ไว้ว่า เป็นพื้นฐานที่แตกต่างกันของเด็กที่ไม่บรรลุเป้าหมายในการเรียนรู้และไม่ได้รับการดูแล ทำให้เกิดช่องว่างทางการศึกษา ต้องฟื้นฟูเป็นรายบุคคล เพราะภาวะ Learning Loss ของนักเรียนแต่ละคนแตกต่างกัน⁵

โคโรนา 2019 (COVID-19),” สำนักงานกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์, 17 มีนาคม 2566, <https://ecd-covidrecovery.rlg-ef.com/download/ฟื้นฟูพัฒนาการเด็กปฐมวัย/>. อ้างถึง วิริยาภรณ์ อุดมระติ, “เอกสารวิชาการ การพัฒนาองค์ความรู้เพื่อส่งเสริมและฟื้นฟูพัฒนาการของเด็กปฐมวัยหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19),” (เอกสารวิชาการ, ได้รับการสนับสนุนจาก สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2565), 5.

³ “สามเหลี่ยมสมดุล,” สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), สืบค้นเมื่อ 10 กันยายน 2567, <https://www.thaihealth.or.th>.

⁴ กองบรรณาธิการ, “ดาวนโหลตเอกสารวิชาการ การพัฒนาองค์ความรู้เพื่อส่งเสริมและฟื้นฟูพัฒนาการของเด็กปฐมวัยหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19),” สำนักงานกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์, 17 มีนาคม 2566, <https://ecd-covidrecovery.rlg-ef.com/download/ฟื้นฟูพัฒนาการเด็กปฐมวัย/>. อ้างถึง วิริยาภรณ์ อุดมระติ, “เอกสารวิชาการ การพัฒนาองค์ความรู้เพื่อส่งเสริมและฟื้นฟูพัฒนาการของเด็กปฐมวัยหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19),” 5.

⁵ The Potential, “‘ทักษะที่ขาดหาย’ ความ (ไม่) พร้อมของเด็กปฐมวัย จากการสำรวจ School Readiness Survey: รศ.ดร.วีระชาติ กิเลนทอง,” thepotential.org,

ด้านโรงเรียนอนุบาลช้างเผือก แขวงพลับพลา เขตวังทองหลาง กรุงเทพมหานคร ได้จัดการเรียนการสอนโดยยึดเด็กเป็นศูนย์กลางผ่านกิจกรรมต่าง ๆ แต่กระบวนการเรียนรู้อย่างลึกซึ้งที่ส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-Directed Learning : SDL) จากแรงขับเคลื่อนภายใน (Inner Mind) และพัฒนาไปสู่ความเป็นปัจเจกบุคคล เด็กขาดความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ด้วยตนเอง สมาธิจดจ่อกับกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงทักษะการฟังลดลงไปมาก การยับยั้งชั่งใจลดลงเพราะควบคุมอารมณ์ตัวเองได้น้อย ส่งผลต่อการเรียนรู้หรือปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ผลเสียต่อเนื่องคือด้านกล้ามเนื้อมัดเล็กและมัดใหญ่ไม่แข็งแรง สมรรถนะลดลง เมื่อสืบค้นจากสถิติการประเมินด้วย Denver Test II และข้อมูลการสัมภาษณ์ครอบครัวเพื่อคัดกรองก่อนเข้าเรียนพบปัญหาพัฒนาการที่เพิ่มขึ้น ภาพที่ครูรู้สึกได้ คือ ปัญหาใหญ่ที่กำลังจะตามมาในพัฒนาการองค์รวมของเด็กที่มีอาจปล่อยปละละเลยต่อสถานการณ์วิกฤตินี้ ซึ่งปัญหานี้คุณครูและพ่อแม่ ต้องมีความรู้ ทักษะ ทักษะ ทศนคติ ในวิธีการสอนที่ตอบสนองต่อบทบาทการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย ซึ่งต้องศึกษาองค์ประกอบที่เหมาะสมในการเสริมสร้าง SDL แสวงหาความรู้ แนวทางการสอน ประโยชน์ยั่งยืนที่เด็กจะได้รับอย่างมีประสิทธิภาพในการเปลี่ยนเด็กจากการพึ่งพาผู้อื่นไปสู่การเรียนรู้ด้วยตนเองได้ “เพราะเด็กเกิดมาพร้อมกับรากฐานทางชีวภาพทางการศึกษา คือ ความอยากรู้อยากเห็น (curiosity) รักการเล่นเป็นชีวิตจิตใจ (Playfulness) พร้อมเป็นมิตรกับผู้คน (Sociality) เป็นนักวางแผน (Plan fulness) ”⁶

จากประเด็นปัญหาดังกล่าวข้างต้น บ้านและโรงเรียนควรบ่มเพาะและเปิดโอกาสให้เด็กค้นพบรากเหง้าของตนและยอมรับทุกแง่มุมในจิตใจ⁷ การจัด

6 พฤศจิกายน 2566, <https://thepotential.org/social-issues/school-readiness-survey/?fbclid>.

⁶ Peter Gray, *Free to Learn* (New York: Basic Books, 2013), 123.

⁷ J. Krishnamurti, *Why knowledge does not free* (Songkhla: Pimdee, 2022) 13-15.

ประสบการณ์การเรียนรู้ในกระบวนการข้างต้นจึงมีรากฐานที่เน้นพัฒนาการทางสติปัญญาและทัศนคติหากได้มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ซึ่งเน้นในเรื่องของการพัฒนาความคิดและสติปัญญา อาจไม่เพียงพอสำหรับการพัฒนาทักษะชีวิตสำหรับเด็กปฐมวัยในบริบทของสังคมไทย ซึ่งชาวไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธควรคำนึงถึงการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการ ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจทำการวิจัย เรื่อง “โปรแกรมพุทธจิตวิทยาการเรียนรู้ด้วยจิตภายในเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย” ที่จะพัฒนาโปรแกรมโดยนำหลักพุทธจิตวิทยา ซึ่งประกอบด้วยหลักธรรมทางพุทธศาสนา ได้แก่ หลักอิทธิบาท 4 หลักกัลยาณมิตรธรรม 7 และแนวคิด ทฤษฎีจิตวิทยา เรื่อง “การเรียนรู้ด้วยตนเอง” (Self-Directed Learning: SDL) และ “กระบวนการพัฒนาเด็กในฐานะปัจเจก” (Individuation) เพื่อนำไปสู่การเสนอแนวทางการพัฒนาเด็กปฐมวัยให้เรียนรู้ด้วยตนเองจากจิตภายใน ให้รู้จักและเข้าใจตนเอง เข้าใจศักยภาพตน ทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ได้ และรักการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นการสร้างแนวทางที่สามารถนำไปปรับใช้ในหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อสร้างเสริมพัฒนาการการเรียนรู้ด้วยจิตภายในเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย รวมถึงใช้ได้ในทุกสถานการณ์ทั้งที่บ้านและในโลกกว้างต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักการแนวความคิดการเรียนรู้ด้วยจิตภายในเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองตามแนวพุทธจิตวิทยาของเด็กปฐมวัย
2. เพื่อสร้างโปรแกรมพุทธจิตวิทยาการเรียนรู้ด้วยจิตภายในเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย
3. เพื่อนำเสนอประสิทธิภาพของโปรแกรมพุทธจิตวิทยาการเรียนรู้ด้วยจิตภายในเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย

3. สมมติฐานการวิจัย

1. เด็กปฐมวัยที่เข้าร่วมโปรแกรมพุทธจิตวิทยาการเรียนรู้ด้วยจิตภายในเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย กลุ่มทดลอง หลังการทดลองโปรแกรมสูงกว่า ก่อนการทดลองโปรแกรม
2. เด็กปฐมวัยที่เข้าร่วมโปรแกรมพุทธจิตวิทยาการเรียนรู้ด้วยจิตภายในเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย กลุ่มทดลอง หลังการทดลองโปรแกรมสูงกว่ากลุ่มควบคุม
3. โปรแกรมพุทธจิตวิทยาการเรียนรู้ด้วยจิตภายในเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย กลุ่มทดลองหลังการทดลอง สูงกว่ากลุ่มทดลองระยะติดตามผล 1 เดือน

4. วิธีดำเนินการวิจัย

โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการวิจัยเพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยตนเองตามแนวคิด ทฤษฎี จิตวิทยาของ Self-directed learning (SDL: Peter Gray) และกระบวนการพัฒนาเด็กในฐานะปัจเจกบุคคล Individuation (Michael Fordham and Carl Gustav Jung) และหลักธรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้จากจิตภายใน ได้แก่ อิทธิบาท 4 และกัลยาณมิตรธรรม 7 ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดผู้เชี่ยวชาญให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 18 รูป/คน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) ผู้เชี่ยวชาญและผู้มีประสบการณ์ด้านเด็กปฐมวัย ตัวแทนคุณครูและผู้บริหารโรงเรียนทางเลือก 6 รูป/คน 2) ด้านจิตวิทยา 6 รูป/คน 3) ด้านพุทธศาสนา 6 รูป/คน โดยใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้นิยามความหมาย ศึกษาแนวคิดและองค์ประกอบ “การเรียนรู้

ด้วยจิตภายในเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย” โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล (In depth Interview) สังเคราะห์ให้เกิดคำสำคัญและได้องค์ประกอบการเรียนรู้ด้วยตนเอง 5 ด้าน ('SDL) อีกทั้งได้รูปแบบการเขียนแผน 6 Treatments Model (6'T)

ระยะที่ 2 นำข้อมูลระยะที่ 1 มาร่างโปรแกรมและออกแบบเครื่องมือเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้แก่ แบบสังเกตพฤติกรรมตามสภาพจริงโปรแกรมพุทธจิตวิทยาการเรียนรู้ด้วยจิตภายในเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย 3-6 ปี และแผนการจัดกิจกรรม 30 กิจกรรม เฉลี่ยตามประเภทกิจกรรมหลัก 6 กิจกรรม ที่อ้างอิงจากหลักสูตรปฐมวัย ปี 2560 แล้วจัดกลุ่ม 7 กลุ่ม เพื่อพัฒนาอัตลักษณ์ตามแนวคิด Chickering's Seven Vectors of Identity Development⁸ แล้วเรียงลำดับแผนการสอนจากขั้นพื้นฐาน (Basic) สู่ขั้นก้าวหน้า (Advance) ทุกแผนออกแบบภายใต้กรอบ 6'T จากนั้นจึงนำแบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองส่งตรวจสอบเพื่อประเมินค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC: Index of Item Objective Congruence) และการประเมินค่าดัชนีความสอดคล้องของเนื้อหากิจกรรม (CVI: Content Validity Index) แล้วจัดสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) กับผู้เชี่ยวชาญจำนวน 10 คน เพื่อบรรยายผลการพัฒนาโปรแกรม รับฟังความคิดเห็นและปรับปรุงคุณภาพจากข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

ระยะที่ 3 ทดลองใช้โปรแกรม เป็นการวิจัยเชิงปริมาณแบบกึ่งทดลอง (Quasi-Experimental Research) ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างจากวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) เป็นนักเรียนระดับปฐมวัยที่กำลังศึกษาอยู่ในอนุบาลข้างเผือก กรุงเทพมหานคร โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทดลองจำนวน 15 คน และกลุ่มควบคุมจำนวน 15 คน จากนั้นผู้วิจัยจึงนำโปรแกรมไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มทดลอง เพื่อตรวจ

⁸ “Chickering's Seven Vectors,” *Student Development Theory*, Accessed July 30, 2024, <https://studentdevelopmenttheory.weebly.com/chickering.html>.

สอบประสิทธิภาพของโปรแกรมและปรับปรุงแก้ไข ก่อนนำโปรแกรมไปดำเนินการทดลองเป็นระยะเวลา 6 สัปดาห์ ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูลก่อนและหลังการทดลองเพื่อเป็นการเปรียบเทียบและวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และผู้วิจัยยังได้ติดตามผลการทดลองหลังจากสิ้นสุดระยะเวลา 6 สัปดาห์ อีก 1 เดือน เพื่อประเมินผลระยะยาวที่เกิดขึ้น จากนั้นจึงนำผลการทดลองที่ได้ไปวิเคราะห์และสรุปผลของการวิจัย

5. ผลการวิจัย

5.1 แนวคิดทฤษฎีพุทธจิตวิทยาการเรียนรู้ด้วยจิตภายในเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย

1. การเรียนรู้ด้วยจิตภายใน หมายถึง กระบวนการของจิตภายในที่เป็นส่วนหนึ่งของจิตใจ มีหน้าที่รับผิดชอบต่อความคิด ความรู้สึก ความคิดสร้างสรรค์ เป็นต้น จิตภายในนั้นเป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาการเรียนรู้อย่างมาก สามารถพัฒนาจิตภายในได้ผ่านการเจริญสติและสมาธิ จะทำให้จิตภายในพร้อมในการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพต่อไป จากผลการวิเคราะห์คำสำคัญจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก ด้านการเรียนรู้ด้วยจิตภายใน เรื่อง “กระบวนการพัฒนาเด็กในฐานะปัจเจกบุคคล” (Individuation) ประกอบด้วย 1. เด็กในฐานะปัจเจกบุคคล (Children as Individual) 2. ตัวตนที่แท้จริง (Self) 3. การมีต้นแบบ (Archetype)

2. การเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย (Self-Directed Learning: SDL) หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนริเริ่มแสวงหาความรู้ โดยผู้เรียนเป็นผู้กำหนดเป้าหมาย แหล่งทรัพยากร ประสบการณ์สำคัญ เลือกใช้ยุทธวิธีการเรียนรู้ จนถึงกำหนดวิธีการประเมินตรวจสอบความก้าวหน้าของการเรียนรู้ด้วยตนเอง กำหนดขอบเขตของบทบาทผู้ช่วยเหลือหรือความร่วมมือจากสมาชิก โดยผู้สอนเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจใฝ่เรียนรู้ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกและตัดสินใจ สื่อสารเพื่อ

สร้างบรรยากาศเชิงบวกที่เอื้อต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผลการวิเคราะห์สำคัญจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึก ด้านการเรียนรู้ด้วยตนเอง ประกอบด้วย 1. ความสนใจใคร่รู้ (Curiosity) 2. รักการเรียนรู้เป็นชีวิตจิตใจ (Playfulness) 3. นักวางแผน (Plan fulness) 4. สังคมประชาธิปไตย (Sociality)

3. ผลการศึกษาหลักพุทธธรรม เพื่อสร้างเสริมกระบวนการเรียนรู้ด้วยจิตภายในเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย ให้สามารถพัฒนาศักยภาพตนให้ถึงขีดสูงสุดแบบองค์รวมสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายภายใต้สภาพแวดล้อมเชิงบวก ได้แก่ หลักอิทธิบาท 4 ประกอบด้วย 1. ฉันทะสมาธิ 2. วิริยะสมาธิ 3. จิตตะสมาธิ 4. วิมังสาสมาธิ และกัลยาณมิตรธรรม 7 ประกอบด้วย 1. เป็นมิตรที่น่ารัก 2. นำเคารพ 3. นำยกย่อง 4. รู้จักพูด 5. อดทนต่อถ้อยคำ 6. กล่าวชี้แจงแถลงเรื่องต่าง ๆ ที่ลึกซึ้งได้ 7. ไม่ชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย

5.2 การพัฒนาโปรแกรมพุทธจิตวิทยาการเรียนรู้ด้วยจิตภายในเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย

1. การนำผลวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลแนวคิดทฤษฎี และสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้เชี่ยวชาญ มาร่างโปรแกรมพุทธจิตวิทยาการเรียนรู้ด้วยจิตภายในเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย เพื่อให้พัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ด้วยตนเองให้ถึงขีดสูงสุดศักยภาพอย่างเป็นรูปธรรม ต่อเนื่อง ครอบคลุม โดยสร้างรูปแบบแผนการสอน “6 Treatments Model” (6T) หรือ “รูปแบบการพัฒนา 6 อย่าง” เป็นกรอบการออกแบบแผนการสอนที่มุ่งเน้นการพัฒนาเด็กปฐมวัยแบบ “องค์รวม” รูปแบบมีรายละเอียดดังนี้ 1) รูปแบบกิจกรรม: เรียนแบบคล้อยตามครูออกแบบกิจกรรมร่วมกับเด็ก เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง 2) กระบวนการ: เรียนรู้ด้วยตนเองจากจิตภายในเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง ตามหลักอิทธิบาท 4 จากจุดเริ่มต้น ระหว่าง จนถึงปลายทาง 3) บทบาทครู: ครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกสร้างสภาพแวดล้อมเชิงบวก และแม่แบบ 4) บทบาทเด็ก: เรียนรู้ด้วยตนเอง ให้การ

ศึกษาตัวเอง เป็นสมาชิกที่ดี 5) สิ่งแวดล้อม: ผู้ใหญ่สร้างสภาพแวดล้อมเชิงบวก ปลอดภัย ทั้งสถานที่ บุคคล สื่อ 6) สื่อ: หลากหลาย ดึงดูดความสนใจ กระตุ้น การเรียนรู้ด้วยตนเองและมีในวัฒนธรรมท้องถิ่น แล้วนำไปสร้างเครื่องมือแบบ สังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย และหาคุณภาพเครื่องมือที่ ใช้ในการวิจัย ตรวจสอบความเที่ยงและความตรงของการวัดและปรับปรุงคุณภาพ ประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ

2. ผลการวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ และเนื้อหาของแบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย (IOC: Index of Item Objective Congruence) 5 ด้าน (5'SDL) มีด้านละ 3 ตัวชี้วัด รวม 15 ตัวชี้วัด ดังนี้ 1. การสามารถกำกับใช้เครื่องมือ (Instrumental competence) 1.1 ใช้เครื่องมือที่หลากหลาย 1.2 รู้จักการใช้เครื่องมือได้อย่าง ปลอดภัย 1.3 รู้จักกำกับใช้เครื่องมือได้ด้วยตนเอง 2. การค้นหาตนเอง (Self-exploration) 2.1 เข้าใจยอมรับตนเองทั้งเชิงบวกและเชิงลบ 2.2 เห็นคุณค่าใน ตนเอง 2.3 อดทนควบคุมกำกับอารมณ์และพฤติกรรมได้ 3. รักการเรียนรู้เป็น ชีวิตจิตใจ (Eager to learn) 3.1 ยินดีในการเรียนรู้และพยายามทำจนสำเร็จ 3.2 สนุกกับการแก้ปัญหา 3.3 มุ่งมั่นรักษาสัญญาไปสู่เป้าหมาย 4. การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Collaborative Learning) 4.1 เป็นมิตร รักเมตตาช่วยเหลือ ผู้อื่น 4.2 ทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ 4.3 ทำงานร่วมกับผู้อื่นโดยใช้หลัก เหตุผล 5. เรียนรู้ได้จากสิ่งรอบตัว (Experiential learning) 5.1 เป็นนักวางแผน ลงมือทำตามลำดับความสำคัญเป็นขั้นตอนได้ 5.2 ตั้งคำถามค้นหาคำตอบโดยใช้ เหตุและผล 5.3 บริหารเวลาเป็น ผ่านเกณฑ์การประเมิน IOC ผลการวิเคราะห์ ค่า IOC ค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 0.9-1 สรุปได้ว่า เครื่องมือใช้เป็นแนวทางการวัด พฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยจิตภายในเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัยได้ มีความน่าเชื่อถือและมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ มีการพัฒนาเครื่องมืออย่างต่อเนื่องเพื่อ ให้ครอบคลุม แม่นยำและเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายมากยิ่งขึ้น

3. ผลการวิเคราะห์ความเหมาะสมเชิงเนื้อหาของโปรแกรมพุทธจิตวิทยา จากการตรวจคุณภาพโปรแกรมพุทธจิตวิทยาการเรียนรู้ด้วยจิตภายในเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย (CVI: Content Validity Index) โดยผู้เชี่ยวชาญ 5 รูป/คน ได้ให้ข้อคิดเห็นและเสนอแนะแล้วนำมาพัฒนา ดังนี้ 1) พัฒนาการใช้ภาษากับเด็กคล้อยอายุให้เข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน 2) ฝึกทักษะการเป็นผู้อำนวยการเรียนรู้ เพื่อให้เด็กเรียนรู้ด้วยตนเอง ไม่ใช้การสอน หรือการบอกให้ทำตามครู ให้โอกาสกว้างขวางในการเรียนรู้ 3) เขียนบันทึกหลังการสอน การสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของเด็กเชิงลึก ที่สะท้อนการเรียนรู้ด้วยตนเองจากจิตภายในให้เห็นเป็นรูปธรรม เพื่อสนับสนุนข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย 3) ระมัดระวังการประเมินแบบตัดสินของครูและการไม่เข้าไปแทรกแซงการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็ก 4) จัดการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาครูผู้สอนและผู้สังเกตการสอน 5) นำหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 มาสนับสนุนเรื่องการจัดสภาพแวดล้อมเชิงบวก การเป็นแม่แบบของครูและการเรียนรู้แบบคล้อยอายุกลุ่มเด็กปฐมวัย 6) ระยะเวลาการทดลอง 6 สัปดาห์ 30 วัน 30 กิจกรรม ครั้งละ 40 นาที โดยผู้เชี่ยวชาญสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ได้แก่ 1) ผู้เชี่ยวชาญทุกท่าน เห็นด้วยกับผลการหาค่า IOC ที่เนื้อหาในโปรแกรมมีความสอดคล้องกันสูง 2) ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยกับการจัดกลุ่มกิจกรรม 7 เวกเตอร์ และจัดเรียงลำดับความยากง่ายของกิจกรรมจากขั้นพื้นฐานสู่ขั้นก้าวหน้า เพื่อให้เด็กคล้อยอายุสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3) ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยกับเนื้อหาในโปรแกรม ที่สอดคล้องกับหลักการทางจิตวิทยาการพัฒนาเด็กด้านการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-Directed Learning :SDL) และปัจเจก (Individuation) หลักพุทธธรรม คือ อิทธิบาท 4 และ กัลยาณมิตรธรรม 7 4) ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยกับระยะเวลาการทดลอง การจัดกิจกรรมต่อเนื่องในวันธรรมดา 6 สัปดาห์ โดยทดลอง 30 วัน 30 กิจกรรม กิจกรรมละ 40 นาที และ

ติดตามผลระยะ 1 เดือน และ 5) ให้เด็กมีส่วนร่วมในการออกแบบกระบวนการเรียนรู้และเลือกวิธีการเรียนรู้ ภายใต้กรอบเนื้อหา วัตถุประสงค์ และการจัดสภาพแวดล้อมของกิจกรรมนั้น ๆ ตามความเหมาะสม

5.3 การนำเสนอประสิทธิผลของโปรแกรมพุทธจิตวิทยาการเรียนรู้ด้วยจิตภายในเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย

1. โปรแกรมพุทธจิตวิทยาการเรียนรู้ด้วยจิตภายในเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย ได้ทำการคัดเลือก 30 กิจกรรมจากประสบการณ์สอนแล้วนำมาประยุกต์ จัดประเภทตามหลักกิจกรรมหลัก 6 ประเภท และจัดกลุ่มกิจกรรมเป็น 7 กลุ่ม ตามทฤษฎีเวกเตอร์ของ Chickering (1969)⁹ แล้วจึงจัดเรียงลำดับความท้าทายของกิจกรรมจาก ขั้นพื้นฐาน (Basic) สู่ขั้นก้าวหน้า (Advance)

จากนั้นจึงนำโปรแกรมไปทดลองใช้ (Try out) กับเด็กก่อนการทดลองจริง ผลจากการ Try out มีดังนี้

1. การได้ทดลองใช้โปรแกรมก่อนการทดลองจริง ช่วยพัฒนาความละเอียดลออแก่ครูผู้สอน ช่วยพัฒนาทักษะสุนทรียสนทนา ให้ทีมครูผู้สอนสื่อสารอย่างสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนา ฝึกการเป็นผู้ฟังอย่างลึกซึ้งแบบไม่ตัดสิน เคารพกันแลกกันภายใต้สังคมแห่งสติ ซึ่งเป็นความตระหนักที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการศึกษาองค์ความรู้ในการวิจัยครั้งนี้

2. พบว่าการตั้งประเด็นคำถามสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นเรื่องท้าทายสำหรับครูพอสมควร แม้จะพอมีทักษะการสอนแบบ Active Learning แต่การสื่อความหมายของคำตอบที่ได้ไม่ใช่เพื่อผู้อื่น เป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนคือเด็กปฐมวัยเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองรายบุคคล เพื่อให้เด็กเห็นภาพสะท้อนการเรียนรู้และการประเมินตนเอง สู่การเข้าใจและยอมรับตนเอง ครูเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวก

⁹ Leticia L. De Larrosa, "Chickering's Seven Vectors of Student Development Explained," *kvccdocs.com*, May 5, 2000, <http://kvccdocs.com/KVCC/2013-Spring/FY125-OLA/content/L-17/Chickering-Vectors-Explained.pdf>, 2-4.

ผู้สังเกตและเป็นผู้เรียนรู้ร่วมกัน แทนการสอนเพื่อตัดสินเด็ก การฝึกตั้งคำถามให้สอดคล้องกับเป้าหมายของแผนการสอน ที่ไม่คาดหวังให้ได้คำตอบตามความคาดหวังของครู จึงเป็นกุญแจสู่การพัฒนาครู เพื่อสร้างการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงนี้ “เพราะเป้าหมายของการศึกษา คือ การพัฒนาความสงสัยใคร่รู้ (Inquiry) และพัฒนาทักษะในการสร้างความรู้เป็นเป้าหมายหลัก ไม่ใช่เพื่อจดจำองค์ความรู้เป็นเป้าหมายหลัก การรู้เป็นกระบวนการไม่ใช่ผลลัพธ์”¹⁰

3. ครูมีสติกับการอยู่กับเด็กอย่างผู้ให้โอกาส ให้เวลาเด็กเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง ให้ความรักก่อนให้ความรู้ ให้ความรู้ด้วยความรัก ไม่ใช่เนื้อหาหนักเกินไป แล้วให้อิสระในการเล่นเป็นการเรียนรู้ โดยกำหนดวิธีการเรียนรู้ วางแผน แก้ปัญหาร่วมกัน ระหว่างเด็กแต่ละอายุ

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการทดลองโปรแกรมพุทธจิตวิทยาการเรียนรู้ด้วยจิตภายในเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย ดังต่อไปนี้

1) ผลการวิเคราะห์คะแนนเฉลี่ย เพื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย กลุ่มทดลอง ก่อนการทดลองและหลังการทดลอง โปรแกรมพุทธจิตวิทยาการเรียนรู้ด้วยจิตภายในเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย พบว่า คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) ก่อนการทดลองอยู่ที่ 29.13 คะแนน ขณะที่คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) หลังการทดลอง อยู่ที่ 37.8 คะแนน ซึ่งความแตกต่างของค่าเฉลี่ย (Mean Dif.) ระหว่างก่อนการทดลองและหลังการทดลอง ของกลุ่มทดลอง อยู่ที่ 8.67 คะแนน เมื่อนำมาวิเคราะห์ทางสถิติด้วย t-test นั้นพบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01

2) ผลการวิเคราะห์คะแนนเฉลี่ย เพื่อเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย กลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง หลังการทดลอง โปรแกรมพุทธจิตวิทยาการเรียนรู้ด้วยจิตภายในเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็ก

¹⁰ วิจารณ์ พานิช, หนังสือชุดไตรภาค “การเรียนรู้ ‘ขั้นสูง’ จากประสบการณ์” (Experiential Learning) ภาคที่ 1: เรียนรู้สู่หัวใจที่ตื่น (กรุงเทพมหานคร: บริษัท แปลน ฟอร์ คิดส์ จำกัด, 2567), 37.

ปฐมวัย พบว่า คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) ของกลุ่มควบคุม อยู่ที่ 30.67 คะแนน คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) ของกลุ่มทดลอง อยู่ที่ 37.80 คะแนน ซึ่งความแตกต่างของค่าเฉลี่ย (Mean Dif.) ระหว่างกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง อยู่ที่ 7.13 เมื่อนำมาวิเคราะห์ทางสถิติด้วย t-test นั้นพบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01 แสดงให้เห็นว่า การทดลองส่งผลต่อคะแนนเด็กปฐมวัย ในทางบวก

3) ผลการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อเปรียบเทียบภาพรวมคะแนนเฉลี่ยเด็กปฐมวัย กลุ่มทดลองที่เข้าร่วมโปรแกรมพุทฺธิจิตวิทยาการเรียนรู้ด้วยจิตภายในเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย ใน 3 ระยะได้แก่ ระยะก่อนการทดลอง ระยะหลังการทดลองและระยะติดตามผล 1 เดือน พบว่า คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) ระยะก่อนการทดลอง อยู่ที่ 29.13 คะแนน คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) ระยะหลังการทดลอง อยู่ที่ 37.80 คะแนน และ ระยะติดตามผล 1 เดือน อยู่ที่ 37.27 คะแนน มีความแตกต่างของค่าเฉลี่ย (Mean Dif.) ระหว่าง ระยะก่อนการทดลอง กับ ระยะหลังการทดลอง อยู่ที่ 8.67 คะแนน และระหว่าง ระยะหลังการทดลอง กับ ระยะติดตามผล 1 เดือน อยู่ที่ 0.53 คะแนน ซึ่งเมื่อนำมาวิเคราะห์ทางสถิติด้วย t-test นั้นพบว่า คะแนนเฉลี่ย ระหว่างก่อนการทดลองและหลังการทดลอง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งหมายความว่า การทดลองส่งผลให้คะแนนของเด็กปฐมวัยกลุ่มทดลองเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และพบว่า คะแนนเฉลี่ยของเด็กปฐมวัยกลุ่มทดลอง ระหว่างระยะหลังการทดลองกับระยะติดตามผล 1 เดือน มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งหมายความว่า เมื่อหยุดใช้โปรแกรมพุทฺธิจิตวิทยาการเรียนรู้ด้วยจิตภายในเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย ส่งผลในทางลบ อาจเป็นเพราะเด็กขาดการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง หรืออาจมีปัจจัยอื่นแทรกซ้อน จนทำให้คะแนนเฉลี่ยของการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัยลดลง

4) ผลการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างรายด้านของการเรียนรู้ด้วยตนเอง ของคะแนนเฉลี่ยเด็กปฐมวัยที่เข้าร่วมโปรแกรมพุทฺธิจิตวิทยา

การเรียนรู้ด้วยจิตภายในเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย กลุ่มทดลอง พบว่า คะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) ระยะเวลาหลังการทดลองสูงกว่าระยะก่อนการทดลองทั้ง 5 ด้าน ซึ่งคะแนนเฉลี่ยรายด้านเรียงตามลำดับจากเพิ่มขึ้นมากที่สุดไปน้อยที่สุด ดังนี้ ด้านการเรียนรู้ได้จากสิ่งรอบตัว เพิ่มขึ้น 12 คะแนน ด้านรักการเรียนรู้ เป็นชีวิตจิตใจ เพิ่มขึ้น 10 คะแนน ด้านการค้นหาตนเอง เพิ่มขึ้น 10 คะแนน ด้านการเรียนรู้แบบร่วมมือ เพิ่มขึ้น 6 คะแนน และด้านการสามารถกำกับและใช้เครื่องมือ เพิ่มขึ้น 5 คะแนน เมื่อนำมาวิเคราะห์ทางสถิติด้วย t-test พบว่า องค์ประกอบการเรียนรู้ด้วยตนเองทั้ง 5 ด้าน เมื่อเปรียบเทียบกับมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01

6. อภิปรายผลการวิจัย

6.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อทดสอบสมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานข้อที่ 1 “เด็กปฐมวัยที่เข้าร่วมโปรแกรมพุทธจิตวิทยาการเรียนรู้ด้วยจิตภายในเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย กลุ่มทดลอง หลังการทดลองโปรแกรมมีคะแนนเฉลี่ยการเรียนรู้ด้วยตนเองสูงกว่าก่อนการทดลองโปรแกรม” จากการทดสอบสมมติฐานโดยใช้ค่าสถิติ T-Test พบว่า เด็กที่เข้าร่วมโปรแกรมพุทธจิตวิทยาการเรียนรู้ด้วยจิตภายในเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย มีการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-Directed Learning: SDL) หลังการเข้าร่วมโปรแกรมสูงกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

จากผลการทดลองพบว่า เด็กเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองจากการทำงานของจิตภายใน จึงสามารถควบคุมและสร้างสมดุลระหว่างความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรมได้มากขึ้น ออกแบบการเรียนรู้ของตนเองได้ตามความสนใจ ทั้งนี้เนื่องมาจากการสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม มีสื่ออุปกรณ์ที่หลากหลายให้เด็กได้

เลือกคิดสร้างสรรค์ สอดคล้องกับ¹¹ กล่าวว่า “เด็กเรียนรู้ได้จากสภาพแวดล้อม เพราะการเรียนรู้เป็นธรรมชาติของเด็ก จึงควรจัดสภาพแวดล้อมรอบตัวเด็กให้เอื้อต่อการเรียนรู้ที่ดี และครบถ้วน” และจากการตั้งคำถามกับตัวเองว่าจะลงมือทำตามจินตนาการที่วาดไว้ได้หรือไม่ อย่างไร เกิดวงจรการประเมินและเห็นผลปรากฏจริงตามเป้าหมายบ้าง ผิดคาดบ้าง ความเข้าใจในศักยภาพของตนเองจึงปรากฏชัดขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้เด็กมีความมั่นใจในตนเอง กล้าลองผิดลองถูก กล้าคิด กล้าตัดสินใจ จนเกิดวิธีการเรียนรู้ในรูปแบบของตนเองและเห็นรูปแบบการเรียนรู้ของเพื่อนจากการได้สังเกตผู้อื่น การยืดหยุ่นความคิดกับตัวเองนี้ ช่วยให้เด็กปรับตัวทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ เกิดเป็นความสนุกและรักในการเรียนรู้ พร้อมพัฒนาการเรียนรู้ในลำดับต่อไป

สมมติฐานข้อที่ 2 “เด็กปฐมวัยที่เข้าร่วมโปรแกรมพุทธจิตวิทยาการเรียนรู้ด้วยจิตภายในเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยการเรียนรู้ด้วยตนเอง หลังการทดลองโปรแกรม สูงกว่า กลุ่มควบคุม หลังการทดลองโปรแกรม”

จากการทดสอบสมมติฐานโดยใช้ค่าสถิติ T-Test พบว่า กลุ่มทดลอง หลังการเข้าร่วมโปรแกรมสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงให้เห็นว่า การส่งเสริมผ่านการจัดกิจกรรมที่เด็กสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองจากประสบการณ์และพัฒนาตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีผู้ใหญ่เป็นแม่แบบและสร้างสภาพแวดล้อมเชิงบวก ให้เด็กได้มีส่วนร่วมกับการเรียนรู้ สอดคล้องกับ “มหาวิทยาลัยวอเทอร์ลู ประเทศแคนาดา ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยตนเอง และได้ค้นพบกุญแจสำคัญ 4 ดอก ที่เป็นรูปแบบในการผลักดันให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ ต่อเนื่อง “กุญแจดอกที่สาม” มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ (Engaging in the Learning Process) การเรียนรู้ด้วยตนเองจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อ เด็กรู้ความต้องการของตนเอง

¹¹ วิจารณ์ พานิช, *พลังแห่งวัยเยาว์* (กรุงเทพมหานคร: บริษัท แพลน พรินท์ติ้ง จำกัด, 2561), 53.

ว่าอยากเรียนรู้เรื่องอะไร ชอบการเรียนรู้แบบใด ซึ่งการที่ได้ก็จะทราบความต้องการของตนเองได้นั้น ต้องเกิดจากการที่โรงเรียน ผู้ปกครองได้เปิดพื้นที่ให้เด็กได้ลองคิดลองทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างหลากหลาย”¹²

สมมติฐานข้อที่ 3 “เด็กปฐมวัยที่เข้าร่วมโปรแกรมพุทธจิตวิทยาการเรียนรู้ด้วยจิตภายในเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย กลุ่มทดลอง ระยะหลังการทดลองมีคะแนนการเรียนรู้ด้วยตนเอง สูงกว่า กลุ่มทดลอง ระยะติดตามผล 1 เดือน” จากการทดสอบสมมติฐานโดยใช้สถิติ T-Test พบว่า เด็กที่เข้าร่วมโปรแกรมพุทธจิตวิทยาการเรียนรู้ด้วยจิตภายในเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย กลุ่มทดลอง มีการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-Directed Learning: SDL) ระยะหลังการทดลอง สูงกว่า ระยะติดตามผล 1 เดือน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01

กล่าวได้ว่าการจัดโปรแกรมพุทธจิตวิทยาการเรียนรู้ด้วยจิตภายในเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัยจะส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง เมื่อเด็กได้รับการจัดกิจกรรมที่ช่วยสร้างเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ย่อมส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง (Change) แต่ไม่สามารถเปลี่ยนขาดได้เมื่อหยุดกระทำหรืออีกนัยหนึ่ง คือ การขาดความตั้งใจกระทำอย่างต่อเนื่องนั่นเอง ดังข้อเขียน (David A. Kolb) ใช้คำ “ตั้งใจ” (Intention) ในความหมายว่า เป็นกลไกรับข้อมูลจากประสบการณ์สำหรับนำมาขยายความ (Extension) สู่การเรียนรู้และการให้ความหมาย ทั้งที่เป็นส่วนสัมผัสความจริงในโลก ประสบการณ์ และส่วนที่มนุษย์นำมาตีความเป็นกระบวนการภายในตน ซึ่งเป็นการทำงานเชื่อมโยงกับสมอง¹³

¹² “Self-Directed Learning: A Four-Step Process,” *The University of Waterloo’s Centre for Teaching Excellence*, Accessed July 30, 2024, <https://uwaterloo.ca/centre-for-teaching-excellence/catalogs/tip-sheets/self-directed-learning-four-step-process>.

¹³ วิจารย์ พานิช, หนังสือชุดไตรภาค “การเรียนรู้ ‘ขั้นสูง’ จากประสบการณ์” (Experiential Learning) ภาคที่ 1: เรียนรู้สู่หัวใจที่ดั่งใจ, 53.

6.2 การเรียนรู้ด้วยจิตภายในของเด็กปฐมวัย จากผลการวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่า หลักการและแนวทางการเรียนรู้ด้วยจิตภายในของเด็กปฐมวัย ดังนี้

1. ค้นพบตนเอง เป็นกระบวนการเรียนรู้ของเด็กโดยผ่านประสบการณ์จากโลกภายนอก ผ่านการเล่นและเรียนรู้ร่วมกัน การไตร่ตรอง กระทบทประสาทสัมผัสทั้ง 6 ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ โดยมีการสะท้อนการเรียนรู้จนเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง ทั้งจุดแข็ง จุดอ่อน แรงจูงใจ ความคิด และความรู้สึก สอดคล้องกับงานวิจัยของ ทศณียา บัวภา¹⁴ (2554) ศึกษาเรื่อง ความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบเด็ก นักวิจัยพบว่า หลังจากที่เด็กได้รับการจัดการเรียนรู้แบบเด็กวิจัย ซึ่งเป็นรูปแบบกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิด เสนอหัวข้อที่ตนเองสนใจจะเรียนรู้ เกิดปฏิสัมพันธ์จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันตลอดเวลา มีการสร้างผลงานที่ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง หลังการวิจัยพบว่า เด็กปฐมวัยมีความเชื่อมั่นในตนเองเพิ่มขึ้นมากกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

2. พอใจการเรียนรู้ ยอมรับ พอใจสิ่งที่เป็น เด็กมีความสุข รู้สึกสนุกสนานกับการเรียนรู้ พร้อมรับความท้าทายจากการเรียนรู้สิ่งใหม่ มองความสำเร็จและความล้มเหลวเป็นการเรียนรู้และไม่กลัวที่จะผิดพลาด สอดคล้องกับงานวิจัยชนกนาฏ ยิ่งอุการ และ จิตตินันท์ บุญสิทธิกุล¹⁵ (2561) ศึกษาเรื่อง ผลของกิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 ต่อการเพิ่มความคิดเชิงบวกและความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรค ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนจรัสพิชการ

¹⁴ ทศณียา บัวภา, “ความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบเด็กนักวิจัย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2554), 67-70.

¹⁵ ชนกนาฏ ยิ่งอุการ และจิตตินันท์ บุญสิทธิกุล, “ผลของกิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 ต่อการเพิ่มความคิดเชิงบวกและความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรคของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนจรัสพิชการ จังหวัดนครศรีธรรมราช,” วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ปีที่ 29, ฉบับที่ 2, กรกฎาคม - ธันวาคม 2560: 76-85.

จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยใช้กิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 แบบ วัดความคิดเชิงบวกและความสามารถในการฝ่าฟันอุปสรรค แบบบันทึกการเรียนรู้และแบบสอบถามนักเรียนที่มีต่อกิจกรรม หลังการทดลองพบว่า นักเรียนกลุ่มทดลอง มีคะแนนจากแบบวัดคิดเชิงบวกและความสามารถในการฝ่าฟันอุปสรรคเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

3. ความเข้าใจตนเอง เด็กได้พัฒนามุมมองที่มีต่อตนเองได้ชัดเจน เข้าใจจุดแข็ง จุดอ่อน ความรู้สึกนึกคิดของตนเอง มีความเข้าใจว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของโลกอย่างไร สอดคล้องกับงานวิจัยของ สรารัตน์ ฝากไทสง และปิยะนันท์ หิรัณย์ชโลธร¹⁶ (2563) ศึกษาเรื่อง ผลการจัดกิจกรรมการเล่นบทบาทสมมติที่มีต่อการตระหนักรู้ในตนเองของเด็กปฐมวัย จำนวน 29 คน โดยใช้แผนการจัดกิจกรรมการเล่นบทบาทสมมติ 8 สัปดาห์ที่เด็กได้วางแผนในการเล่น ออกแบบและสร้างพื้นที่ในการเล่น สรุปความคิดรวบยอดที่ได้จากการเล่นบทบาทสมมติ และแบบสังเกตพฤติกรรมการตระหนักรู้ในตนเอง 3 ด้าน ประกอบด้วย การประเมินตนเอง การมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง การเข้าใจและยอมรับความแตกต่างของตนเองและผู้อื่น ผลการศึกษาพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นบทบาทสมมติ มีพฤติกรรมการตระหนักรู้ในตนเองสูงกว่าก่อนจัดกิจกรรม

4. การเรียนรู้จากแม่แบบ โอกาสให้เรียนรู้และเลียนแบบ เด็กได้เรียนรู้ผ่านผู้ใหญ่ที่ทำหน้าที่แม่แบบที่ส่งผลต่อประสบการณ์และจิตใต้สำนึกของเด็ก เช่น ผู้ปกครอง คุณครู เพื่อสังเกตพฤติกรรมมาพัฒนาทักษะ ความสามารถ ค่านิยมของตนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ดิชีลา แสงแก้ว¹⁷ ศึกษาเรื่อง ผลของโปรแกรม

¹⁶ สรารัตน์ ฝากไทสง และ ปิยะนันท์ หิรัณย์ชโลธร, “ผลการจัดกิจกรรมการเล่นบทบาทสมมติที่มีต่อการตระหนักรู้ในตนเองของเด็กปฐมวัย,” *วารสารวิจัยราชภัฏกรุงเทพฯ*, ปีที่ 7, ฉบับที่ 1, (มกราคม - เมษายน 2563): 25.

¹⁷ ดิชีลา แสงแก้ว, “ผลของโปรแกรมการจัดการพฤติกรรมตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมต่อพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กชายสมาธิสั้น,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิต, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2559), 30-34.

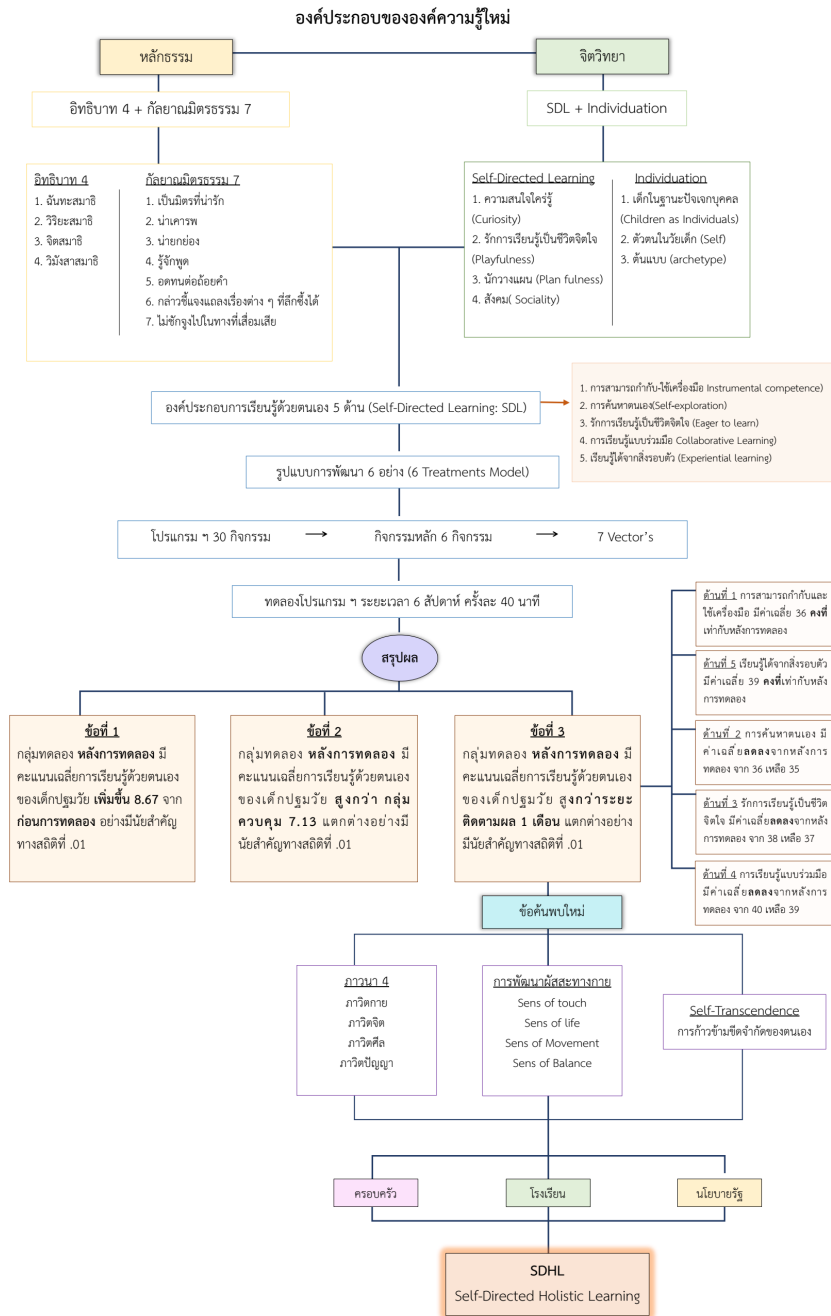
การจัดการพฤติกรรมตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมต่อพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กชายสมาธิสั้น โดยใช้แนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูราว่าด้วยวิธีการเรียนรู้จากตัวแบบ โดยที่ตัวของต้นแบบนั้นจะต้องโดดเด่นในมุมมองของเด็ก หรือมีความคล้ายคลึงร่วมกัน เด็กสังเกตและเลียนแบบ เกิดเป็นพฤติกรรมใหม่ที่ไม่ซับซ้อน และเด็กจะจดจำพฤติกรรมนั้นได้ดียิ่งขึ้นหากได้เห็นบ่อย ๆ โดยต้องสร้างสภาพแวดล้อมที่กระตุ้นให้เด็กแสดงพฤติกรรมตามต้นแบบ โดยหลังการทดลอง พบว่า พฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กชายสมาธิสั้นลดลงหลังจากการทดลอง

7. องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากผลการวิจัยได้ข้อค้นพบและองค์ความรู้ใหม่เห็นผลอย่างชัดเจนว่า การทดลองโปรแกรมพุทธจิตวิทยาการเรียนรู้ด้วยจิตภายในเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย ได้บูรณาการหลักพุทธธรรมโดยเฉพาะ อิทธิบาท 4 ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะสมาธิ (ความพอใจในสิ่งที่ทำ), วิริยะสมาธิ (ความพากเพียร), จิตตะสมาธิ (ความใส่ใจ) และวิมังสาสมาธิ (การพิจารณา) มาเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โปรแกรมนี้มุ่งเน้นให้เด็กเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่มีผู้ใหญ่ทำหน้าที่เป็นแม่แบบ และสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อให้เด็กเกิดการพัฒนาจิตใจและความคิดจากภายใน และยังใช้หลัก กัลยาณมิตรธรรม 7 เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยให้ครูและผู้ใหญ่เป็นกัลยาณมิตรที่ช่วยสร้างสภาพแวดล้อมเชิงบวก อาทิ เป็นมิตรที่น่ารักและน่าเคารพ รวมถึงอดทนต่อถ้อยคำและกล่าวขี้แฉงสิ่งต่าง ๆ อย่างลึกซึ้ง กิจกรรมที่พัฒนาขึ้นมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการสร้างสมาธิและสติ (Mindfulness) เพื่อให้เด็กเข้าใจตนเองและมีศักยภาพในการจัดการตนเองได้ดีขึ้น

จากผลการทดลอง โปรแกรมนี้สามารถเพิ่มพูนการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัยได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งในด้านการรู้จักตนเอง ความพอใจ

และใฝ่เรียนรู้ ความสามารถในการวางแผนและปรับตัว รวมถึงสมรรถนะการใช้เครื่องมืออุปกรณ์ โดยที่เด็กที่เข้าร่วมโปรแกรมมีการพัฒนาที่ดีขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มควบคุม การใช้หลักพุทธธรรมในโปรแกรมจึงเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการสร้างเสริมพัฒนาการการเรียนรู้แบบองค์รวมที่ผสมผสานแนวคิดทางพุทธศาสนากับจิตวิทยาให้เกิดการเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง นำไปสู่ข้อค้นพบ 3 ข้อ คือ การพัฒนาภavana 4 การพัฒนาผัสสะทางกาย (Senses of body) และการก้าวข้ามขีดจำกัดของตนเอง (Self-Transcendence) พบองค์ความรู้ใหม่ คือ การพัฒนาการเรียนรู้ด้วยตนเองแบบองค์รวม (Self-Directed Holistic Learning) ที่ครอบคลุมทั้งความรู้ ทักษะชีวิต ความคิดและจิตใจของตนเอง อันเป็นแก่นของการพัฒนาตลอดชีวิต ที่มีคุณค่าและความหมายอย่างยิ่งต่อชีวิตเด็กปฐมวัย ในฐานะปัจเจก เมื่อเรียนรู้ด้วยตนเองและให้การศึกษาตัวเองจนถึงขีดสูงสุดของศักยภาพได้ ภายใต้ความร่วมมือระหว่างบ้าน โรงเรียนและชุมชน อย่างเข้าใจความหมายการเรียนรู้แบบเด็กเป็นศูนย์กลาง สร้างพลังแห่งกัลยาณมิตรที่ช่วยปูรากฐานชีวิตครบทั้ง 4 ด้าน คือ ร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ตามเป้าหมายของหลักสูตรปฐมวัย จะสามารถขยายสังคมวงกว้างที่มีผู้ใหญ่ในฐานะผู้อำนวยการเรียนรู้ให้เด็กพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้สืบไป

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

8. ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

8.1 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

- 1) ระดับประเทศ จัดให้มีการอบรมครูต้นแบบเพื่อเป็นศูนย์กลางเครือข่ายการทำงานและการช่วยเหลือสนับสนุน
- 2) ระดับโรงเรียน ฝึกอบรมครูและผู้บริหารเชิงปฏิบัติการ พัฒนาการสอนเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัย
- 3) ระดับครอบครัว ให้ความรู้ สร้างความตระหนัก แนวทางเลี้ยงลูกในฐานะปัจเจกบุคคล

8.2 ข้อเสนอแนะครั้งต่อไป

ศึกษาการเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กปฐมวัยในบริบทที่หลากหลาย ทั้งโรงเรียนรัฐบาล ภาคเอกชน ในสังคมเมืองและชนบท

บรรณานุกรม

• ภาษาไทย

1. หนังสือ

วิจารณ์ พานิช. *พลังแห่งวัยเยาว์*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท แพลน พรินท์ติ้ง จำกัด, 2561.

_____. *หนังสือชุดไตรภาค “การเรียนรู้ ‘ขั้นสูง’ จากประสบการณ์” (Experiential Learning) ภาคที่ 1: เรียนรู้สู่หัวใจที่ตื่นาม*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท แพลน พรินท์ติ้ง จำกัด, 2567.

2. วารสาร

ชนกนาฏ ยิ่งอุปการ และ จิตตินันท์ บุญสทธิกุล. “ผลของกิจกรรมแนะแนวตามหลักอิทธิบาท 4 ต่อการเพิ่มความคิดเชิงบวกและความสามารถในการฟันฝ่าอุปสรรคของนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนจรัลพิชากร จังหวัดนครศรีธรรมราช.” *วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*, ปีที่ 29, ฉบับที่ 2, (กรกฎาคม - ธันวาคม 2560): 76-85.

สรารัตน์ ฝากไทสง และ ปิยะนันท์ หิรัญย์ชโลธร. “ผลการจัดกิจกรรมการเล่นบทบาทสมมติที่มีต่อการตระหนักรู้ในตนเองของเด็กปฐมวัย.” *วารสารวิจัยราชภัฏกรุงเทพฯ*, ปีที่ 7, ฉบับที่ 1, (มกราคม - เมษายน 2563): 25-32.

3. วิทยานิพนธ์

ติชิตา แสงแก้ว. “ผลของโปรแกรมการจัดการพฤติกรรมตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมต่อพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กชายสมาธิสั้น.” *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ*, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2559.

ทัศนียา บัวภา. “ความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบเด็กนักวิจัย.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2554.

4. ข้อมูลจากเว็บไซต์

กองบรรณาธิการ, “ดาวน์โหลดเอกสารวิชาการ การพัฒนาองค์ความรู้เพื่อส่งเสริมและฟื้นฟูพัฒนาการของเด็กปฐมวัยหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19),” สำนักงานกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์, 17 มีนาคม 2566.

<https://ecd-covidrecovery.rlg-ef.com/download/ดาวน์โหลดเอกสารวิชาการ/>.

คณะกรรมการด้านสื่อสารเพื่อการพัฒนาเด็กปฐมวัย ภายใต้คณะกรรมการนโยบายการพัฒนาเด็กปฐมวัย. “ฟื้นฟูพัฒนาการเด็กปฐมวัย “3 เร่ง 3 ลด 3 เพิ่ม” ทางรอดประเทศไทย.” สำนักงานกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์, 20 มีนาคม 2566.

<https://ecd-covidrecovery.rlg-ef.com/download/ฟื้นฟูพัฒนาการเด็กปฐมวัย/>.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.). “สามเหลี่ยมสมดุล.” สืบค้นเมื่อ 10 กันยายน 2567.

<https://www.thaihealth.or.th>.

The Potential. “‘ทักษะที่ขาดหาย’ ความ(ไม่)พร้อมของเด็กปฐมวัย จากการสำรวจ School Readiness Survey: รศ.ดร.วีระชาติ กิเลนทอง.” *thepotential.org*, 6 พฤศจิกายน 2566.

<https://thepotential.org/social-issues/school-readiness-survey/?fbclid>.

• ภาษาต่างประเทศ

1. หนังสือ

Gray, Peter. *Free to Learn*. New York: Basic Books, 2013.

Krishnamurti, J.. *Why knowledge does not free*. Songkhla: Pimdee, 2022.

2. ข้อมูลจากเว็บไซต์

De Larrosa, Leticia L.. "Chickering's Seven Vectors of Student Development Explained." *kvccdocs.com*, May 5, 2000.

<http://kvccdocs.com/KVCC/2013-Spring/FY125-OLA/content/L-17/Chickering-Vectors-Explained.pdf>.

Student Development Theory. "Chickering's Seven Vectors." Accessed July 30, 2024.

<https://studentdevelopmenttheory.weebly.com/chickering.html>.

The University of Waterloo's Centre for Teaching Excellence. "Self-Directed Learning: A Four-Step Process." Accessed July 30, 2024.

<https://uwaterloo.ca/centre-for-teaching-excellence/catalogs/tip-sheets/self-directed-learning-four-step-process>.